



ВРСНИЧКОТО НАСИЛСТВО ВО ОСНОВНИТЕ УЧИЛИШТА ВО ГРАД СКОПЈЕ

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ ВО РАМКИ НА ТРЕТИОТ ФОРУМ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ 2018

МЕНТОРКА:

Нита Старова

АВТОРКИ:

Ружа Пачаџиева
Милица Бубало
Силвана Трбогазова
Елена Антониевиќ
Љуљзиме Хоџа
Верка Перовска

ВРСНИЧКОТО НАСИЛСТВО ВО ОСНОВНИТЕ УЧИЛИШТА ВО ГРАД СКОПЈЕ

**ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ
ВО РАМКИ НА ТРЕТИОТ ФОРУМ ЗА РОДОВА ЕДНАКВОСТ 2018**

Менторка

Нита Старова

Авторки

Ружа Пачаџиева
Милица Бубало
Силвана Трбогазова
Елена Антониевиќ
Љуљзиме Хоџа
Верка Перовска

Copyright © „Friedrich-Ebert-Stiftung“

Сите права се задржани

Печатените изданија на Фондацијата Фридрих Еберт не смеат да се користат во комерцијални цели без претходно писмено одобрување од страна на фондацијата.

Издавач

Фондација Фридрих Еберт
Канцеларија Скопје
www.fes-skopje.org

Менторка

Нита Старова

Авторки

Ружа Пачаџиева
Милица Бубало
Силвана Трбогазова
Елена Антонијевиќ
Љуљзиме Хоџа
Верка Перовска

Лектор

Инда Савиќ Костова

Печати

Контура

Тираж

200 примероци

Искажаните ставови на експертите не мора да соодветствуваат на ставовите на организаторите.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	5
ВОВЕД	7
ОПИС НА ПРОБЛЕМОТ	8
Дефинирање, причини и видови на врсничко насилство	8
Тековна состојба на проблемот	10
РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО	12
ПРЕПОРАКИ	18
Препораки кои се однесуваат на родителите и наставниците	18
Препораки кои се однесуваат на основните училишта	19
Препораки кои се однесуваат на надлежните општини	20
Препораки кои се однесуваат на надлежните институции	20
БИБЛИОГРАФИЈА	21
ПРИЛОГ 1	22
ПРИЛОГ 2	23

ПРЕДГОВОР

ВОВЕД

Насилството е сериозен општествен проблем. Со своето разорно дејство и последиците во: морален, физички и материјален поглед, тоа претставува голема општествена опасност.

Во изминатиот период, сведоци сме на зголемен број случаи на врсничко насилство од различен вид, за што известуваат медиумите. Насилството во основните училишта во градот Скопје е сè почеста вест во јавноста, што го вклучува алармот на загриженост во колкава мерка тоа, всушност, е присутно во училиштата, земајќи ги предвид и непријавените случаи кои се решаваат, или воопшто не се решаваат во рамките на самите училишта.

Од таа причина, многу е тешко, дури и невозможно, да се изврши точно евидентирање на случаите на врсничко насилство, па оттука и да се постапува по нив, во еден поширок регион, поконкретно во основните училишта во градот Скопје.

Во практиката, секојдневно се наметнува прашањето: „Кои се причините за оваа појава меѓу децата? Какви се тенденциите во изминатиот период во однос на бројот на случаи на врсничко насилство? Кои се постојните механизми и мерките што се преземаат за справување со проблемот и какви се резултатите?“

Затоа е важно, од страна на носителите на одлуки и сите засегнати страни, преку инклузивен и стратешки процес, на овој проблем да му се посвети сериозно внимание со оглед на можните последици во развојот на следните генерации и индивидуални претставници.

Поаѓајќи од оваа констатација, Форумот за родова еднаквост 2018 одлучи да даде свој придонес во справувањето со проблемот на врсничко насилство и преку анкетирање на стручните служби во основните училишта на територијата на град Скопје, како прв филтер на случаите на врсничко насилство и како најрелевантни во препознавање и справување со овие случаи, да дојде до релевантни податоци и сознанија врз чија основа ќе предложи решенија и предлог-политики за справување со проблемот на врсничкото насилство, кои би можеле да бидат корисни во процесите на креирање на политики во борбата против овој проблем.

Впрочем, на тоа нè обврзува и Конвенцијата за правата на децата, со членот 19:

„Никој не смее да ги повредува децата.

Возрасните треба да ги заштитат децата од насилство...“

Ние би додале: „Од секаков вид насилство“.

ОПИС НА ПРОБЛЕМОТ

Дефинирање, причини и видови на врсничко насилство

Врсничкото насилство, во стручната меѓународна литература познато под името **Bullying**, претставува: употреба на сила, закана или намера за злоупотреба или агресивна доминација над другите. Ова однесување најчесто се повторува и претставува дополнителен стрес за оној/онаа кој/која е предмет на малтретирањето. Суштински предуслов претставува перцепцијата од страна на насилникот и останатите, за социјалната или физичката нееднаквост, која го разликува булингот од конфликтот.¹

Иако не постои универзална дефиниција за булинг, сепак е општо прифатено дека тоа е подвид на агресивно однесување што се карактеризира со предуслов за постоење на најмалку три критериуми: непријателска намера, нерамнотежа на моќта и повторување во одреден временски период.²

Рационализацијата на ваквото однесување некогаш вклучува и разлики во: општествената класа, расата, религијата, полот, сексуалната ориентација, изгледот, однесувањето, личноста, репутацијата, силата, големината или способноста.³ Родовата нееднаквост и распространетоста на насилството врз жените во општеството го влошуваат проблемот. Исто така, силен е притисокот за усогласување со доминантните родови норми. Младите кои не можат или кои не сакаат да ги прифатат овие норми, честопати се казнувани со насилство и малтретирање во училиштето.⁴

Слично на тоа, општествените норми кои го поддржуваат авторитетот на наставниците над децата, можат да ја легитимираат употребата на насилство за да ја одржат дисциплината и контролата. Исто така, и самите училишта можат да ги „учат“ децата да бидат насилни преку: дискриминаторски практики, наставни програми и учебници. Ако не се контролира, родовата дискриминација и дисбаланс на моќта во училиштата може да ги охрабрат ставовите и практиките кои ги потхрануваат децата, ги поддржуваат нееднаквите родови норми и го толерираат насилството, вклучувајќи го и телесното казнување.

1 Juvonen, J.; Graham, S. (2014). „Bullying in Schools: The Power of Bullies and the Plight of Victims“. *Annual Review of Psychology*. Annual Reviews. **65**: 159–85

2 Burger, Christoph; Strohmeier, Dagmar; Spröber, Nina; Bauman, Sheri; Rigby, Ken (2015). „How teachers respond to school bullying: An examination of self-reported intervention strategy use, moderator effects, and concurrent use of multiple strategies“. *Teaching and Teacher Education*. **51**: 191–202.

3 Meyer, Doug. „The Gentle Neoliberalism of Modern Anti-bullying Texts: Surveillance, Intervention, and Bystanders in Contemporary Bullying Discourse“. *Sexuality Research and Social Policy*

4 UNESCO (2017). *School Violence and Bullying: Global Status Report* (PDF). Paris, UNESCO. pp. 17, 29, 31

Булинг може да биде индивидуално или групно насилство. Постојат 4 вида насилство (bullying):

- *Вербално*, упатување и изјавување на непристојни коментари во форма на: подбивање, навредување, потсмевање, закани, и слично;
- *Социјално*, постапки со цел да се наруши нечија репутација и релации со останатите врсници: игнорирање, исклучување од група, пласирање на дезинформации и гласини, навредување и омаловажување пред останатите врсници;
- *Физичко*: нанесување физички повреди, влечење за коса, туркање, удирање, како и уништување или земање на лични предмети;
- *Кибербулинг*, најнов вид, претставува насилство во Интернет просторот, најчесто на социјалните мрежи преку споделување на негативни и непријатни или, пак, лични содржини за неког со цел да се предизвика омаловажување. Овој последен вид насилство е покарактеристичен за учениците во средните, отколку во основните училишта.

Она што е особено загрижувачко за врсничкото насилство се последиците кои се јавуваат кај: жртвите, насилниците, но и кај пасивните сведоци на насилството.

Жртвата, на краток рок, во периодот на изложеност на насилство, може да се почувствува: депресивна, вознемирена, лута, да има прекумерен стрес, да се чувствува беспомошно, да чувствува дека нејзиниот/неговиот живот пропаѓа или, во најлош случај, да изврши самоубиство (bullycide). На долг рок, жртвата може да се чувствува несигурно, да нема доверба, да покаже екстремна чувствителност или да развие ментални болести, како што се психопатија или нарушување на личноста. Таа, исто така, може да бара одмазда, изразена преку насилство врз други лица.⁵

Анксиозноста, депресијата и други психосоматски болести се чести симптоми меѓу насилниците и нивните жртви. Многумина од нив, подоцна во животот, подлегнуваат кон употреба на алкохол и дроги. Иако е познато дека луѓето што страдаат од депресија се чувствуваат многу подобро кога разговараат со други за тоа, сепак жртвите на малтретирање се плашат да зборуваат за нивните чувства од страв да не бидат повторно изложени на потсмев и омаловажување, што може да ја влоши нивната состојба на депресија.⁶

На краток рок, да се биде случаен минувач при вршење на овој вид насилство може да произведе чувство на: гнев, страв, вина и тага. Но, оние кои сведочат за повторени виктимизации на врсници во подолг временски период, може да доживеат негативни ефекти слични на самите жртви.⁷

Додека одреден процент на насилници, коишто, исто така, може да се претпостави дека се насилници како последица на изложеност на насилство, стануваат емоционално функционални возрасни, кај многу од нив има зголемен ризик од развој на антисоцијално растројство на личноста, што е поврзано со зголемен ризик од извршување на кривични дела (вклучително и семејно насилство).

⁵ Dombeck, Mark. „The Long Term Effects of Bullying“

⁶ Pappas, Stephanie (20 February 2013). „Long-Term Effects Of Bullying: Pain Lasts Into Adulthood (STUDY)“. *Huffington Post*. Retrieved 15 April 2014.

⁷ Hirsch, Lee; Lowen, Cynthia; Santorelli, Dina (2012). *Bully: An action plan for teachers and parents to combat the bullying crisis*. New York: Weinstein Books

Од спроведените научни истражувања во светот, очигледно е дека врсничкото насилство може да ја загрози физичката и емоционалната безбедност на учениците на училиште и може негативно да влијае врз нивната способност за учење. Најдобар начин за решавање на овој проблем е да се запре уште пред да се појави. Постојат многу засегнати страни кои можат, и мораат заеднички да интервенираат за да го спречат врсничкото насилство во училиштата, а тоа се: родителите, наставниците и стручните служби во училиштето.

Тековна состојба на проблемот

Во Македонија има многу закони за заштита и превенција од насилството врз децата. Законот за заштита на децата конкретно ги забранува сите форми на насилство под сите околности и предвидува обврска за сите граѓани да го пријават секое насилство врз децата веднаш штом ќе дознаат за таков чин.⁸

Иако не постојат конкретни законски мерки за справување со врсничкото насилство, сепак со членот 64 од Законот за основно образование се предвидени одредени чекори и мерки кои треба да се преземат во случај кога ученикот/ученичката учествува во *физичко или други форми на насилство*.

Член 64-а (1) Родителот, односно старателот се упатува на советување, ако: - ученикот во текот на наставната година има негативна оценка по три или повеќе предмети, - ученикот има направено повеќе од десет неоправдани или 100 оправдани изостаноци, - ученикот е недисциплиниран, - ученикот го навреди наставникот, - **ученикот учествува во тепачки или други форми на насилство**, - ученикот покажува асоцијално или антисоцијално однесување, - ученикот се однесува неморално или неетички и - во краток период на ученикот значително му опадне успехот.

(2) Одделенскиот, односно раководителот на паралелката повикува на советување најмалку еден родител, односно старател од ставот (1) на овој член со покана упатена преку телефон, по пошта или со лична достава.

(3) Ако поканата се однесува за асоцијално или антисоцијално однесување на ученикот, односно неморално или неетичко однесување на ученикот, пред да се испрати поканата се бара стручно мислење од Педагошката служба.

(4) Педагошката служба, во рок од десет дена од приемот на барањето доставува стручно мислење за однесувањето на ученикот од ставот (3) на овој член.

(5) Поканата за советување на родителот, односно старателот треба да биде нумерирана и да се достави најмалку осум дена пред одржувањето на советувањето.

(6) Формата и содржината на поканата за советување ги утврдува министерот.

(7) Ако родителот, односно старателот од оправдани причини не може да се јави на поканата е должен за отсуството да го извести одделенскиот, односно раководителот на паралелката, пред одржувањето на советувањето или во рок од три дена по советувањето.

(8) Одделенскиот, односно раководителот на паралелката го известува психологот, односно педагогот во училиштето за доставената покана за советување на родителот.

8 https://www.unicef.org/tfyrmaedonia/Mappping_report_FINAL_formated_pdf_.pdf

(9) Психологот, односно педагогот на училиштето изготвува неделен и месечен план за одржување на советувањето согласно со основите од ставот (1) на овој член.

(10) Со учениците чии родители, односно старатели се упатени на советување заради постапувања на ученикот од ставот (1) на овој член психологот, односно педагогот реализира советување на ученикот, по завршување на советувањето на родители, односно старатели, согласно со Програмата за советување на ученици, која на предлог на Педагошката служба ја донесува министерот.

Од наведените регулативи, но и пракса во училиштата, може да се заклучи дека во справувањето со врсничкото насилство главната улога и задача ја имаат стручните служби во училиштето. Оваа година, во мај 2018, УНИЦЕФ ги презентираше резултатите од истражувањето со наслов: Превенција, идентификација, пријавување и упатување во случаи на насилство врз деца – преглед на национални механизми за одговор. Резултатите покажаа дека е потребно: преку редовни обуки и работилници да јакнат капацитетите на психолошко-педагошката служба во основните и средните училишта за разбирање на проблемот на насилство врз деца и нивните знаења за идентификација, упатување и поддршка на деца жртви на насилство; специфична обука за поддршка на деца жртви на насилство, организирана најмалку еднаш годишно; надзорот од поискусните колеги или ментори мора да биде достапен и организиран редовно. Истото истражување укажува на потребата од превентивни програми, како и зајакната мултисекторска соработка.

Бидејќи покрај родителите, стручните служби во училиштата се првите кои се среќаваат со проблемот да препознаат и констатираат врсничко насилство, како и да применат одредени мерки за справување со случајот, се одлучивме да спроведеме анкета токму со овие служби во основните училишта во град Скопје, со цел да дојдеме до одредени сознанија кои ќе помогнат во натамошното креирање на предлог-политики за справување со овој проблем.

РЕЗУЛТАТИ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

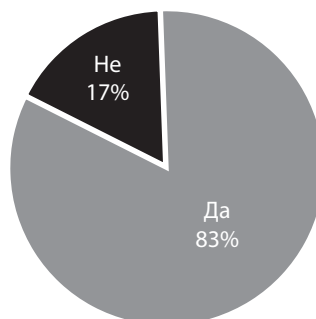
Од 33 испитаници, претставници на скопски училишта кои доставиле пополнет прашалник (листата на училишта и прашалникот се во прилог), 22 од нив потврдиле дека имало вкупно 147 случаи на физичко врсничко насилство во минатата учебна година (min=1, max=33 по училиште), 19 одговориле дека имало вкупно 145 случаи на вербално насилство (min=1, max=30 по училиште), а 3 испитаници одговориле дека имало сексуално врсничко насилство во вкупно 7 случаи (min=1, max=3 по училиште).

Вид на врсничко насилство	Број на случаи
Физичко	147
Вербално	145
Сексуално	7
Вкупно	299

Од сите овие случаи, учениците според нивните демографски/социјални белези биле:

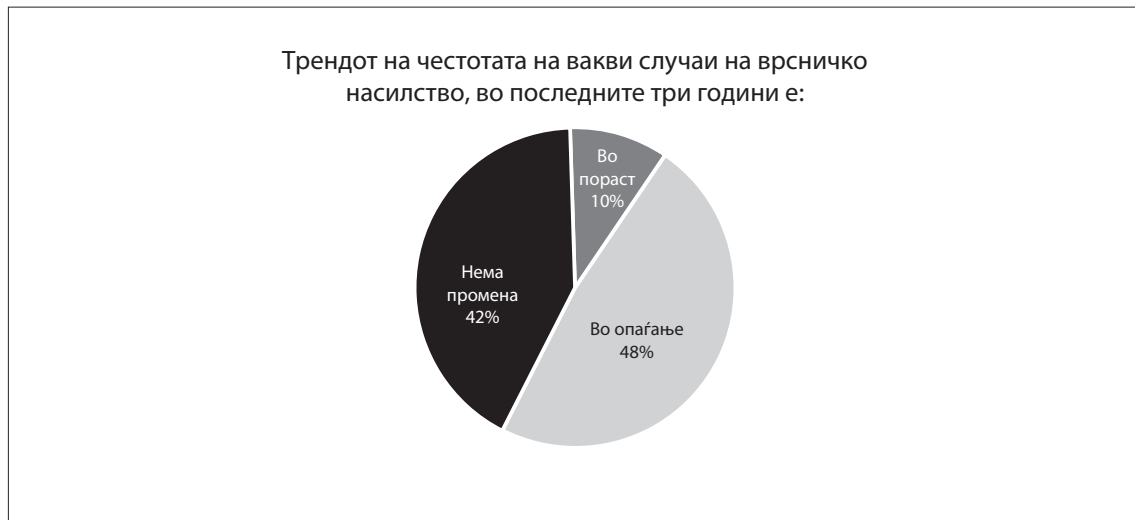
- Машки - 282
- Женски - 86
- Македонци - 253
- Албанци - 32
- Роми - 35
- Деца со посебни потреби - 10

Дали училиштето води формална евиденција за бројот на случаи на врсничко насилство?



На прашањето дали училиштето води формална евиденција за бројот на случаи на врсничко насилство во текот на учебната година, 82,8% од испитаниците одговориле потврдно, додека 17,2% одговориле со не.

Од оние испитаници кои одговориле потврдно на претходното прашање, скоро сите, односно 95,7% одговориле дека училиштето го следи натамошниот развој на ваквите случаи.



За трендот на честота на вакви случаи на врсничко насилство, 48% одговориле дека е во опаѓање, 42% дека нема промени и 10% дека е во пораст.

Од испитаниците е побарано да ги рангираат по честота причините/факторите за врсничко насилство (при што 1 - најчеста причина, 6 - најретка). Па така, според мислењето на испитаниците може да се забележи дека: на убедливо прво место е достапноста на содржини со насилство на ТВ и Интернет, потоа одреден вид на маргинализираност (на семејството, личноста или во одделението), семејното насилство, социјално-економскиот статус, и на последно место, училишниот успех.

Ранг		Средна вредност	Стд. Дев.
1	Достапност на содржини со насилство (ТВ, Интернет...)	1,79	1,103
2	Маргинализираност (семејна, лична, во одделението)	2,96	1,398
3	Семејно насилство	3,29	1,488
4	Социјално-економски статус	3,71	1,122
5	Училишен успех	3,96	1,367

Според анализата на одговорите, најчесто се преземаат мерки за справување со врсничкото насилство во училиштето, по следниот редослед: советување со родители/старатели, советување со ученик, писмена опомена, укор и усна опомена. Поретко се извршува префрлање на ученикот во друго училиште и советување со групи на родители.

Какви мерки се преземаат во училиштето за справување со врничкото насилство?



Од анализата на средните вредности за успешноста на мерките произлегува дека според мислењето на испитаниците, единствено до некаде успешни мерки се сметаат советувањето со родители/старатели и ученици, со вредност блиску над 3, во позитивниот дел на оската. Интересно е дека ниту една мерка не е оценета со средна вредност меѓу 4 и 5, а останатите се под 3, во негативниот дел на оската, што укажува на неефективноста на постојните мерки и потреба истите да се менуваат и да се предложат нови.

Успешност на спроведените мерки (1 - не, воопшто, 5 - многу)



Испитаниците можеа да одговорат и на отвореното прашање за тоа кои мерки најчесто се преземаат за справување со ваквите случаи, надвор од понудените одговори на претходното прашање, па според анализата, може да се констатира дека, главно, училиштата:

- Вршат советодавни индивидуални и групни средби со учениците и родителите;
- Формираат тимови за превенција;
- Изрекуваат педагошки/дисциплински мерки;
- Организираат работилници и предавања за ненасилно однесување и разрешување на конфликти;
- Креираат документи /правилници/стратегии за спречување на насилство;
- Но, има и такви кои соработуваат со полицијата и центрите за социјална работа.

Доколку би биле во можност, испитаниците, главно, би ги предложили следните мерки за справување со врсничко насилство:

- Издигнување на свеста и едукација (работилници, предавања, семинари) на: ученици, родители и наставници за ненасилно однесување, толеранција и мирно разрешување на конфликти;
- Забранет/лимитиран пристап на содржини кои промовираат насилство и омраза (со препорака и самите медиуми да не пласираат во јавност такви негативни примери кои стимулираат аресивно однесување кај децата);
- Парични казни за родителите чии деца се агресивни.
- Во поединечни случаи се наведени и следните предлог-мерки:
- Упатување на децата во соодветна установа;
- Поголема вклученост на родителите, како во училишниот/образовниот, така и во воспитниот процес и семејниот живот;
- Намалување на бројот на ученици во едно одделение;
- Повеќе вонучилишни (спортски, хуманитарни) активности на децата.

На прашањето со какви проблеми се соочуваат испитаниците во процесот на справување со врсничкото насилство, во одговорите најчесто се посочува односот на родителите кон ситуацијата (преку одбивање на соработка, незаинтересираност и/или игнорирање; заштитнички став кон децата и пристрасност, наспроти несоодветно/физичко казнување на децата; погрешно воспитување – на агесија да се возврати со агесија и сл.). Во поединечни случаи се наведуваат и следните проблеми:

- Немање поддршка од педагошката служба при МОН;
- Оптовареност на педагошко-психолошката служба во училиштата со административна и организациска работа и немање доволно време за континуирано следење на проблематичните случаи;
- Организирано префрлување на групи на деца во други училишта;
- Невистинито прикажување/пренесување на настаните од страна на учениците до родителите.

Во продолжение, на конкретното прашање дали и со какви проблеми се соочуваат испитаниците во соработката со родителите и општината, повторно се наведува слабата соработка со родителите преку:

- Заштита и оправдување на постапките на своите деца, а осуда на туѓата агресија;
- Нередовно доаѓање на состаноци/средби во училиштето;
- Неприфаквање на изречените педагошки мерки.

Соработката со општината се споменува само еднаш и тоа во позитивен контекст.

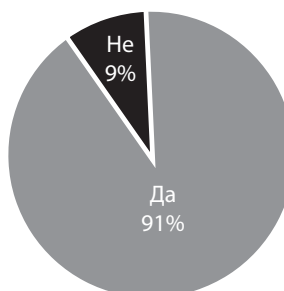
На прашањето какви мерки се преземаат за работа со жртви на насилство, се забележуваат различни одговори, од кои, се повторуваат неколку пати следните:

- Разговор со жртвата, родителите и одделенските наставници;
- Советодавна и терапевска работа/помош и поддршка во надминување на последиците;
- Следење;
- Работа на јакнење на самодовербата.
- Во поединечни случаи се наведени следните мерки:
- Пријавување на учениците насилници во ЈУ Меѓуопштински центар за социјални работи на град Скопје и соработка со стручните лица вработени во таа институција;
- Примена на социометриски метод во паралелката;
- Зближување на жртвите со учениците кои ги сакаат;
- Вклучување на жртвите во активностите;
- Соработка со: локалната самоуправа, невладиниот сектор, центрите за социјална работа, Црвениот крст, МВР и полициските станици;
- Поттикнување на меѓуврсничка медијација.

Дали сметате дека Ви е потрена доедукација за соодветно справување со ваквите случаи?



Дали сметате дека на децата им е потребна доедукација за препознавање и пријавување на врсничко насилство?



Од добиените одговори на прашањата за потребата од доедукација, може да се заклучи дека, генерално, постои потреба од едуцирање, пред сè на самите деца за тоа кој чин се смета за насилство, како да го препознаат и каде да го пријават.

Но, истовремено е нагласена и потребата за доедукација на стручните служби во училиштата за справување со проблемот на врсничко насилство, особено потребата од воведување на нови ефективни мерки и соработка со надлежните институции.

Дали институциите (како Државниот инспекторат) вршат контрола/нудат помош за справување со случаите на врсничко насилство:



ПРЕПОРАКИ

Во делот на препораките особено е битно да се потенцира дека станува збор за комплексен проблем чие решение е единствено можно доколку соработуваат сите засегнати страни и институции. Меѓусебното споделување на информации и меѓусекторската соработка се од клучно значење во изнаоѓањето на ефективни мерки и креирањето на долгорочна стратегија.

Но, и покрај тоа, може да се наведат одредени препораки кои се однесуваат на секоја од засегнатите страни.

Препораки кои се однесуваат на родителите и наставниците

Психологот и гешталт психотерапевт, м-р Ивана Хаџиванова, смета дека препознавањето на знаците е најважен и прв чекор во преземање на акција против врсничкото насилство, бидејќи децата кои се изложени на насилство се срамат и го кријат насилството. Затоа, родителите треба да внимаваат на промените во однесувањето кај децата и доколку забележат одредени промени треба да пристапат со разбирање и љубов, а не со осуда и нетрпение кон проблемот. Родителот треба да биде главната потпора и заштитник на детето во период на булинг и треба многу да работи во насока на враќање на самодовербата кај детето.⁹

Корисно е родителите да посветуваат повеќе време во изнаоѓањето начини за развој на емоционалната и социјалната компетентност кај своето дете, пред сè: преку разговор на овие теми, охрабрување, поддршка и разбирање и практикување на позитивна дисциплина. Воедно, да вршат построго надгледување на содржините во медиумите и социјалните мрежи кои му се достапни на детето во секојдневјето и кои според добиените резултати од анкетата се наведени и како главна причина за појава на врсничкото насилство.

Се препорачува родителите, како и наставниците, да посветат внимание на едукација на децата за разликите кои постојат меѓу луѓето, како што се: религија, култура, јазик, болести и други состојби чие неразбирање доведува до осуда, па оттука и до физички и вербални напади. Постојат повеќе начини да се едуцираат децата да не осудуваат: интеракција со луѓе кои имаат поинаков (невообичаен) животен пат, да се запознаат со различни: религии, јазици, култури, итн., а во смисла на ова да се учат дека истите постојат и се составен дел од општеството и треба да се почитуваат.

⁹ https://www.fakulteti.mk/news/17-05-30/psihologot_ivana_hadzivanova_sovetuva_decata_zhrtvi_na_vrsnichko_nasilstvo_veshto_go_krijat_maltretiranjeto

Родителите треба да практикуваат одговорно родителство и еднаквост на родителите во грижата за децата и нивното воспитување.

Во однос на релацијата родител - наставник, една од основните алатки која се воспоставува е дијалогот. Сепак, покрај дијалогот препорачуваме активно учество на родителите во школските активности - организирање на работилници во кои заедно со наставниците би биле вклучени и децата со родителите, а сè со цел зацврстување на врската родител - дете, како и можност да се почувствува атмосферата на училишниот живот на нивното дете и поблиску да се запознаат со нивните: проблеми, пасии, хобија, итн.

Од особено значење е навремено препознавање на првите знаци на врсничко насилство од страна на родителот или наставникот и навремена соработка меѓу родителите и наставниците за развивање на соодветни мерки за справување и спречување на насилството.

Препораки кои се однесуваат на основните училишта

Последиците од врсничкото насилство врз образовниот систем и резултатите во образованието може да бидат поразителни, а вклучуваат: отсуство од настава, избегнување на училишни активности, па сè до целосно напуштање на училиштето. Ова, за возврат, има негативно влијание врз академското достигнување, како и врз идните можности за образование и вработување. Децата и адолесцентите кои се жртви на насилство постигнуваат пониски резултати и кај нив постои помала веројатност да продолжат со високо образование. Анализата на меѓународните проценки за учење го нагласува влијанието на насилството врз резултатите од учењето.

Во одредени случаи, причината за насилство е скриена во атмосферата во која се јавува. Тренберг и Кнутсен во својата студија велат дека двата подвида: „досада во училиште“ и „слаба практика на антинасилство“, можат да бидат причина за насилство. Досада во училиште подразбира дека ученик кој нема што друго да прави, доаѓа до насилни идеи. Слабото практикување на антинасилство може да подразбира наставници и персонал кои не се грижат доволно за да интервенираат, или училиште што нема доволно наставници за учениците. Ова може да доведе до тоа учениците да се чувствуваат несакани или неважни заради недостатокот на грижа од персоналот на училиштето.¹⁰

Затоа, особено е важно, пред сè, наставниците и стручните служби во училиштето да имаат редовни обуки за: препознавање, справување и креирање на нови мерки за врсничко насилство, што го потврдија и самите резултати од анкетата.

А, потоа е битно да одржуваат редовни обуки за самите ученици за тоа што сè се подразбира под врсничко насилство, како да се препознае и каде да се пријави. Информирањето на учениците може да се спроведе и преку: игра на улоги, презентации и дискусии, креативно пишување или уметничко изразување.

Се смета дека би било корисно училиштето да формира родителска група за поддршка во рамки на советот на родители за справување со случаите на врсничко насилство, преку која ќе иницира и поддржува инклузивен процес на соработка и пристап кон проблемот.

¹⁰ Thornberg, Robert, and Sven Knutsen (2010). „Teenagers' Explanations of Bullying“. *Child & Youth Care Forum*. 40 (3): 177

Препораки кои се однесуваат на надлежните општини

Бидејќи според наведените резултати голем процент од училиштата водат евиденција за случаите на врсничко насилство, се препорачува општината систематизирано да ги следи и да ги користи овие податоци за анализи и тенденции на овие случаи, сè со цел да се креираат ефективни мерки за справување со проблемот. Тоа може да се спроведе преку воведување на овој вид анализи во програмата за работа на одделението за образование.

Се препорачува раководителот на секторот образование во рамки на општината да извршува редовен увид и консултација со основните училишта и педагошките служби за случаите на врсничко насилство и тековните мерки за справување и да поднесува редовен извештај до комисијата за образование за состојбата во училиштата по ова прашање.

Од особено значење може да биде редовната размена на искуства за справување со врсничко насилство во училиштата од општините во другите земји со кои општината има склучено партнерства.

Препораки кои се однесуваат на надлежните институции

Доколку се земе предвид резултатот од анкетата кој укажува дека главната причина за врсничко насилство се медиумските содржини со насилство, тогаш националните медиуми треба да се заложат за поголема застапеност на едукативни детски емисии во медиумскиот простор кои ќе промовираат толеранција и почитување на различностите меѓу децата.

Министерството за образование и наука треба да ги користи евиденциите на стручните служби во основните училишта за анализирање и градење на сеопфатна национална стратегија за справување со проблемот, како и да изготвува прирачници и други наставни помагала за наставниците и родителите во процесот на справување со врсничкото насилство. Притоа, се препорачува соработка со меѓународните организации и граѓанските организации кои работат на оваа тема за да ја споделат експертизата што ја имаат стекнато преку својата работа, со цел креирање на поуспешни и поефективни мерки.

БИБЛИОГРАФИЈА

Користена литература

- Juvonen, J.; Graham, S. (2014). „Bullying in Schools: The Power of Bullies and the Plight of Victims“. *Annual Review of Psychology*. Annual Reviews. **65**: 159–8
- Burger, Christoph; Strohmeier, Dagmar; Spröber, Nina; Bauman, Sheri; Rigby, Ken (2015). „How teachers respond to school bullying: An examination of self-reported intervention strategy use, moderator effects, and concurrent use of multiple strategies“. *Teaching and Teacher Education*. **51**: 191–202.
- Meyer, Doug. „The Gentle Neoliberalism of Modern Anti-bullying Texts: Surveillance, Intervention, and Bystanders in Contemporary Bullying Discourse“. *Sexuality Research and Social Policy*
- UNESCO (2017). *School Violence and Bullying: Global Status Report* (PDF). Paris, UNESCO. pp. 17, 29, 31
- Dombeck, Mark. „The Long Term Effects of Bullying“
- Pappas, Stephanie (20 February 2013). „Long-Term Effects Of Bullying: Pain Lasts Into Adulthood (STUDY)“. *Huffington Post*. Retrieved 15 April 2014.
- Hirsch, Lee; Lowen, Cynthia; Santorelli, Dina (2012). *Bully: An action plan for teachers and parents to combat the bullying crisis*. New York: Weinstein Books
- Thornberg, Robert, and Sven Knutsen (2010). „Teenagers' Explanations of Bullying“. *Child & Youth Care Forum*. 40 (3): 177

Интернет извори

- https://www.unicef.org/tfyrmacedonia/Mapping_report_FINAL_formated_pdf_.pdf
- https://www.fakulteti.mk/news/17-05-30/psihologot_ivana_hadzhivanova_sovetuva_decata_zhrtvi_na_vrsnichko_nasilstvo_veshto_go_krijat_maltretiranjeto

ПРИЛОГ 1

Список на училишта кои доставиле прашалник (за кои постои информација за назив на училиште):

- „Дане Крапчев“
- „25 Мај“
- „Аврам Писевски“
- „Александар Македонски“
- „Блаже Конески“
- „Браќа Миладиновци“
- „Братство“
- „В.Ј“
- „Вера Циривири Трена“
- „Војдан Чернодрински“
- „Ѓорѓија Пулевски“
- „Гоце Делчев“
- „Димитар Македонски“
- „Кирил и Методиј“
- „Кочо Рацин“
- „Крсте Мисирков“
- „Лазо Ангеловски“
- „Лазо Трповски“
- „Љубен Лапе“
- „Мирче Ацев“
- „Његош“
- „Петар Поп Арсов“
- „Тефејџуз“
- „Хасан Приштина“

ПРИЛОГ 2

ПРАШАЛНИК ЗА ВРСНИЧКО НАСИЛСТВО ВО ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Ве молиме стручните служби во вашето училиште одговорни за справување со врсничкото насилство (предагог или психолог) да одговорат на прашалникот, според нивните сознанија. Прашалникот се пополнува со заокружување и пишување. Добиените податоци ќе послужат во процесот на креирање на предлог политики за справување со врсничкото насилство во основните училишта на територијата на град Скопје.

Проектот е во организација на Фондацијата Фридрих Еберт – канцеларија Скопје во кој се вклучени советнички од сите општини во град Скопје.

Однапред Ви благодариме за одвоеното време. Вашиот придонес во креирањето на политики е од особено значење.

1. Колку случаи на физичко врсничко насилство помеѓу ученици имаше во вашето училиште, во изминатата учебна година?

Бр. _____

2. Колку случаи на психичко врсничко насилство (вербално насилство, навреда, дискриминација по различни основи) помеѓу ученици имаше во вашето училиште, во изминатата учебна година?

Бр. _____

3. Колку случаи на сексуално врсничко насилство помеѓу ученици имаше во вашето училиште, во изминатата учебна година?

Бр. _____

4. Ве молиме наведете колку од учениците кои биле вклучени во било кој вид на врсничко насилство во вашето училиште, во изминатата учебна година, се:
1. машки бр. _____
 2. женски бр. _____
 3. Македонци бр. _____
 4. Албанци бр. _____
 5. Роми бр. _____
 6. деца со посебни потреби бр. _____
5. Дали училиштето води формална евиденција за бројот на случаи на врсничко насилство во текот на годината?
1. Да
 2. Не - преминете на прашање бр. 7
 3. Не знам - преминете на прашање бр. 7
6. Доколку училиштето води евиденција за бројот на случаи на врсничко насилство, дали го следи нивниот развој?
1. Да
 2. Не
 3. Не знам
7. Каков е трендот во однос на честотата на случаи на врсничко насилство во вашето училиште, во изминатите три години?
1. Во пораст
 2. Во опаѓање
 3. Нема промени
8. Кои од наведените фактори се најчести причини за врсничко насилство? (Подредете ги наведените опции со бројка од 1 до 6 почнувајќи со 1 за најчестата причина)
- ___ Семејно насилство
- ___ Училишен успех
- ___ Социјално-економски статус
- ___ Маргинализарност (семејна, лична или во одделението)
- ___ Достапност на содржини со насилство (телевизија, интернет, видео игри итн.)
- ___ Друго _____

9. Кои мерки се преземаат во училиштето за справување со врсничкото насилство?
(Можни се повеќе одговори)

1. советување со родители/старатели
2. советување со ученикот според програмата за советување со ученици изготвена од Министерот за образование и наука
3. советување со групи со родителите (неделно/месечно)
4. укор
5. усна опомена
6. писмена опомена
7. префрлање на ученикот во друго училиште
8. друго _____

Ве молиме наведете кои мерки се преземаат во училиштето, за справување со врсничкото насилство

10. Ве молиме заокружете во колкава мера сметате дека овие мерки се успешни и даваат резултат?

	Не, воопшто	Во мала мера	Делумно	Во голема мера
1. советување со родители/старатели	1	2	3	4
2. советување со ученикот	1	2	3	4
3. советување со групи со родителите	1	2	3	4
4. укор	1	2	3	4
5. усна опомена	1	2	3	4
6. писмена опомена	1	2	3	4
7. префрлање на ученикот во друго училиште	1	2	3	4

11. Со какви проблеми се соочувате во процесот на справување со врсничкото насилство?

12. Дали и на какви проблеми наидувате во соработката со родителите и општината?

13. Доколку можете да влијаете, какви мерки Вие лично би предложили за справување со врсничкото насилство?

14. Какви мерки преземате за работа со жртвите на насилство?

15. Дали сметате дека ви е потреба доедукација за соодветно справување со овие случаи?

1. Да
2. Не

-
16. Дали сметате дека на децата им е потребна едукација во препознавање и пријавување на врсничко насилство?
1. Да
 1. Не
17. Дали институциите (како Државен инспекторат) вршат контрола/нудат помош во справување со случаите на врсничко насилство?
1. Да
 1. Не

